

Szomszédunk, Ukrajna

(A térség története) A Kárpátok északkeleti oldalán és a bérceken túli területeken a magyar honfoglalás időszakában is éltek szláv népek, bár ez a vidék ekkor nem tartozott a Kijevi Nagyfejedelemség (Rusz) fennhatósága alá. E tájakat később a fiatal lengyel királyság és még a népvándorlás időszakában erre sodródott népek igyekeztek birtokolni. Az első, a kijevi nagyfejedelemség történetét feldolgozó krónikák e területet már Holicznak/Halicsnak, annak északi területét Volhíniának nevezték. Az első holicsei fejedelmek a 11. század végén tűnnek fel, mint Bölc (I.) Jaroszláv dédunokái: Volodár és Vaszilko részfejedelmek uralják ezt a területet, bár e vidékre öccsük, Dávid Vlagyimir volhíniai fejedelem is igényt tartott. Így Dávid 1097-ben elfogatta és megvakította Vaszilkot. A kirobbant véres harcokba beavatkozott Kálmán magyar király is, erős csapatokat küldött Holicssba, de az orosz csapatok elől kénytelen volt visszavonulni. Az orosz fejedelmek 1100-ban tartott összezejövetelén Dávidot megfosztották trónjától, Volodárt és Vaszilkot visszahelyezték országukba, de haláluk után tovább folyt a küzdelem. A harcokból Volodár fia, Vlagyimirko (1145–1152) került ki győztesen, aki nemcsak uralmát erősítette meg, de az erős helyi bojárságot is meghódolásra kényszerítette. Utóda fia, Éleseszű Jaroszláv (1152–1187) lett, aki folytatta apja erőskezü politikáját, de erejének javát a családjából kikerült trónkövetelőket támogató II. Géza magyar király hadjáratai kötötték le. Jaroszláv halála után a helyi bojárok idősebb fiát, Vlagyimirt ültették a trónra, de egy évvel később a trónt Roman volhíniai fejedelemnek ajánlották fel. Az előzőtt Vlagyimir a magyar király, III. Béla segítségét kérte, aki seregeivel elfoglalta Holicst, elűzte Roman fejedelmet, de trónra fiát, András herceget ültette. A magyarok kiűzésére akkor került sor, amikor Vlagyimir megszökött a magyar fogságból, és lengyel segítséggel 1196-ban visszafoglalta Holicst. Halála után Roman egyesítette Holicst és Volhíniát, engedelmességre szorította a helyi bojárságot, majd elfoglalta Kijevet és Suzdalt mellett a legerősebb orosz fejedelemség lett. Roman halála után özvegye – két fiával – Magyarországra menekült, II. Andrásához. Még uralkodása első évében (1205) András király seregeivel sikeresen megszállta Holicst, az egyik fiút, Dánielt elismerte fejedelemnek, míg maga felvette a Halics és Lodóméria királya címet. Ezzel a fejedelemséget hűbérbirtokának tekintette. A bojárok ismét fellázadtak, Dánielt elűzték, s maguk választotta fejedelmet ültettek a trónra. András ismét megtámadta a fejedelemséget, és az előzőtt két herceget állította az ország élére. majd magyar helytartóval képviseltette magát. Az oroszok két hónap múlva kiűzték az országból a magyar csapatokat, András pedig elismerte a két fiút uralkodóknak.

A belháború nem szűnt meg, az uralkodók és a bojárság kemény harcot vívott egymással, 1211-ben a nagybojárság II. András magyar király segítségét kérte. A harc hat évig tombolt, amikor a nagybojárság ismét Dánielt ismerte el törvényes fejedelemnek, de amikor a bojárság mégis elkergette Dánielt, András király kisebb fiát, Kálmán herceget ültette a trónra. A rendet és az ország nyugalma a magyar csapatok biztosítják, Kálmán halála után öccse, András herceg követi a trónon (1228). A magyarok uralma rendkívül népszerűtlen volt, hiszen az Árpád-háziak egyházegyesítő tevékenysége mindenkit felháborított. 1238-ban – András halála után – IV. Béla király nem tudott csapatokat küldeni Holicssba, Dániel fejedelem ismét egyesítette a két orosz fejedelemséget, de jöttek a tatárok és elpusztították az egész térséget.

A tatárok egy év múlva visszavonultak, Dániel ugyan helyreállította hatalmát, de végül is kénytelen volt – adófizetés ellenében – a kánoknak behódolni. Ez IV. Béla udvarában riadalmat keltett, attól tartottak, hogy a halicsiakkal együtt fog a tatár had a magyar királyságra rontani. Ezért Béla király a magyar földön menedéket keresett Rasztyiszlav csernyigovi fejedelemmel akarta „lecserélni” Dánielt, de négyévi küzdelem után Béla elismerte Dániel uralmát, aki éppen a magyar királytól várt katonai segítséget, ezért még a katolikus vallást is hajlandó lett volna felvenni. Miután ezt megtette, Halics királyává koronáztatta magát, de az elmaradt nyugati segítség hiányában visszatért a pravoszláv hitre. A következő évtizedekben Halics állandó „hinta” lett, a tatárok és a szomszédos nyugati keresztény államok között. A 14. század közepén a magyar és a lengyel hadak mellett megjelent a Német Lovagrend, miközben a tatárok (mongolok) sorra meghódították a kisebb orosz fejedelemségeket, majd Halics és Volhínia következett, aminek területéből hasítottak le vidékeket. Ekkor megjelentek a litván erők (Litván Nagyfejedelemség), akik előbb bevették Kijevet, ostromolták Moszkvát is.

A litvánok terjeszkedésének nem az oroszok vagy a tatárok vetettek véget, hanem a Lovagrend, akik állandó háborúban voltak hol a Lengyel Királysággal, hol Litvániával.

(Az ukrán nép kialakulása) A kijevi fejedelemség kialakulása és fennállásának időszakában a keleti szláv törzsek politikailag és nyelvileg egyesültek. Kiformálódott az orosz – az ó-orosz nép, amely a feudális széttagoltság, a különböző kis fejedelemségek korszakában etnikai és nyelvi szempontokból kezdett újból szétforgácsolódni. Ez elsősorban a nyugati és délnyugati területekre vonatkozik, azokra a fejedelemségekre, amelyek tartósan lengyel–magyar és litván uralom alá kényszerültek. Az bizonyos, hogy ezek a fejedelemségek jobb feltételek közé kerültek, mint a keletebbre eső orosz fejedelemségek, hiszen nem szenvedtek annyira a tatár megszállástól, gazdasági életük gyorsabban virágzott, kapcsolatot teremtettek a nyugati–európai kereskedelemmel és gazdasági élettel. Igaz, a volhíniai és halicsi pravoszláv nemességre jellemző, hogy a legkedvezőbb gazdasági helyzetben levők is erősen érezték a katolikus lengyel és magyar nemességgel szembeni különbségeket. A litvánokkal más volt a helyzet, ők az alávetett ó-orosz fejedelemségeken keresztül ismerték meg a kereszténységet, közvetítőkkal vették fel a kereszténység keleti rítusát. Amikor Litvánia unióba lépett a katolikus lengyel királysággal, a pravoszláv litván nemességnek kellett egy államot alkotni a katolikusokkal. A litván főnemesség felvette a katolikus vallást, beépült az új államba, míg a litván területeken a pravoszláv hit jelentette a központi hatalommal és az unióval való szembenállást.

Annak ellenére, hogy a litván pravoszláv nemesség nem tölthetett be állami hivatalokat, jelen volt a hadseregben s ez mégis elősegítette önálló néppé történő fejlődését. Ezen területen a beszélt ó-orosz nyelvjárárok egyesültek, kialakult a belorusz és ukrán nyelv. Amikor e területek ismét egyesültek, egységes orosz államot alkottak, már három önálló nyelvet és népet képeztek, az orosz, a beloruszt és az ukránt.

Az ukrán nép történetében igen nagy jelentőséggel rendelkezik az 1569. évi lengyel–litván unió, amelynek következtében a lengyel nemesség gyakorolta a vezető szerepet az ukránok által lakott területek felett. Megindult a lengyel térhódítás. Kiszorítják vagy beolvasztják a helyi birtokosokat, meghonosítják a majorsági gazdálkodás formáit, amely röghöz köti a helyi parasztságot. Miután a helyi vezetéseket elsőséggel rendelkezett a katolikus nemesség, lépések történtek a pravoszláv hitűek beolvasztására is. Új taktikát alkalmaztak, felajánlották a pravoszláv papságnak a katolikus papság jogállását, egy-két dogma megváltoztatásával elismerik a római pápa fennhatóságát, ezért megtarthatják régi szertartásaikat, a szláv nyelvek, a papság nőszülési jogát, a püspökök-metropoliták

jogait. Hosszú tárgyalások után 1596-ban megszületett a breszti egyházunió, elismerték a pápát. Így az ukránok az új rítust követték, görög-katolikus néven tagjai lettek a Róma vezette katolikus egyháznak. Csak néhány püspök és a szerzetesek álltak ellent. A távolmaradók 1635-ben újjászervezték régi egyházukat, ezután az uniósok és a pravoszlávok alkották e térség vallási megosztottságát. A pravoszláv nemesek tömegesen csatlakoztak az uniós egyházhoz, ettől remélték, hogy egyenjogúak lesznek a lengyel nemességgel. Amikor ez nem vált be, áttértek a katolikus egyházhoz. Ez visszatükröződött a művészetekben is. Fejlődött a gazdaság, előtérbe került az árutermelés, amit ellensúlyozott a piac szűk volta, az emelkedő adók terhei. A robotterhek emelkedésével megnövekedett a szökések száma a jobbágyságban, a déli területeken a kozákokhoz való csatlakozás.

(A kozákok) A kozákok hadi sikerei lázba hozták a parasztságot, a fokozódó terhek miatt sokan csatlakoztak hozzájuk. A lengyel király továbbra is elismerte a regisztrált kozákokat, de a sztaroszták zsoldfizetéskor ragaszkodtak az ún. szabad kozákok eltávolításához. 1618-ban úgy lehetett a kozákok lázadását lecsillapítani, hogy a hivatalos létszámot háromezer fővel emelték. Ekkor a regisztráltak létszáma 40 ezer körül mozgott. Ilyen kozák lázadás volt 1630-ban is, ennek levezetésére nyolcezerrel emelték a létszámát. 1637-ben Potocki marsall leverte egy kozák lázadást, de a létszámot tizenháromezerrel emelték. A kőbor kozákok ellen valóságos hajtóvadászatot rendeztek, a kozák alakulatok élére lengyel tiszteket állítottak, de a kozák ezredek így is csak kiegészítő alakulatoknak számítottak.

(A Hmelnickij-féle felkelés) Bogdán Hmelnickijt, a kozákok kancellárját birtokán állandóan háborgatták a szomszédos lengyel nemesek. Személyes sérelmeinek orvoslását először a bíróságoktól várta, de ennek eredménytelensége miatt a szabad kozákoknál keresett menedéket. Bogdán Hmelnickij (1595–1657) a Dnyeszter mentén élő kozákokat harcra buzdította a lengyelek ellen, de felkelésre buzdította az ukrán parasztokat is. A zapogodi kozákok hetman kosevoj-nak választották, 1648 tavaszán megindult csapataival a lengyelek ellen. Ekkor halt meg IV. Ulászló lengyel király. A királyválasztó országgyűlés szokásos zavarai miatt lehetetlenné vált a kozákok elleni egységes fellépés. A határozatlanságot csak fokozta, hogy a lengyel főurak egy csoportja engedményekkel akarta lekenyerezni a kozákokat. Végül a kozákellenes párt kerekedett felül. De a felvonultatott lengyel csapatok megfutamodtak, amikor hírül vették, hogy a kozákokat a krími tatárok is támogatják. Hmelnickij előtt szabaddá vált az út Lengyelország belső területei felé. A kozákok váratlanul elfoglalták Lwów (Lemberg) városát, a kozákok sikere jeladás volt az ukrán parasztoknak, ők azonnal csatlakoztak is a lengyelek ellen felvonuló kozákokhoz. A kozák felkelés ukrán nemzeti háborúvá változott, amelyben az ortodoxok, a görögkatolikus ukrán parasztok és nemesek a lengyelek ellen harcoltak.

1648 őszén János Kázmért választották lengyel királlyá, aki előbb tárgyalta Hmelnickijjal, de ennek eredménytelensége miatt tovább folyt a háború. A lengyel király titokban megegyezett a tatárokkal, azok magukra hagyták a kozákokat. Ezért 1649-ben Hmelnickij Zborówban megegyezett a lengyel királlyal. Ennek értelmében Ukrajna három nagy vajdaságából egyet Hmelnickij atamán kapott. A lengyel csapatok ide nem teheték be a lábukat, de Hmelnickij megengedte a lengyel nemesek visszatérését. A lajstromozott kozákok létszámát negyvenezer főben állapították meg.

Az egyezményt egyik fél sem tartotta be: a kozákok nem engedték a lengyeleknek birtokaik visszafoglalását, a lengyelek elleneztek az ortodox egyház működését, a kijevi metropolitának megtiltották az országgyűlésen történő megjelenést, ahol adókat szavaztak meg a kozákok ellen felvonuló lengyel csapatok megsegítésére. Hmelnickij

Erdélyben, II. Rákóczi Györgynél keresett szövetséget. A lengyelek 1651-ben támadást indítottak, elfoglalták Beresztceskó városát. Legyőzték a kozákokat, magát Hmelnickij atamánt a tatárok fogságba ejtették. Szabadulása után folytatta a háborút, de Belaja Cerkovnál kénytelen volt egyezményt kötni. Világossá vált előtte, hogy belső béke nélkül nem érhet el sikert, így titkos tárgyalásokat folytatott Moszkvával, hogy az ukrainai autonómiák elismerése fejében elismeri a moszkvai cárt és seregével csatlakozik hozzájuk. Ezt az egyezményt a kozák nagygyűlés jóváhagyta, ami Ukrajnának Oroszországhoz való csatlakozását jelentette (1654), ezzel hadat üzentek Lengyelországnak. A lengyelek sorra vereséget szenvedtek Ukrajnában, az oroszok elfoglalták Belorussziát és Litvániát. A tatárok nem nézték jó szemmel a kozák–orosz szövetséget, támadásba lendültek, a harcokban elfogták Hmelnickijt. A háborúba beavatkozott Svédország is, X. Károly Gusztáv Lengyelország ellen hadakozott és amikor a lengyeleknek sikerült megfordítaniuk vesztesre álló pozíciójukat, a svéd király Erdély segítségét kérte. A lengyelek 1656-ban békét kötöttek Oroszországgal elismerve Ukrajna feletti jogaikat, a legfőbb ellenségnek Svédországot tartották.

Bogdán Hmelnickij tatár fogságban halt meg, tisztségét – a kozák jog szerint – fia, Jurij örökölte. Az oroszok Ivan Vihovszkij – 1657-ben ideiglenesen nevezték ki Jurij nagykorúságáig – hetmant tekintették a kozákság vezetőjének, aki megszorította a kozák–ukrán autonómiát, megtiltotta a kozákoknak és az ukrán hetmannak az önálló politikát, engedélye nélkül kozák–ukrán seregek nem indíthattak háborút, a nagyobb ukrán városokba orosz seregeket vezényeltek. A cári döntés felháborította a kozák vezetőket, ismét titkos tárgyalásokba kezdtek a lengyelekkel, sőt kimondták az Oroszországtól való elszakadást. A kozákság körében belháború robbant ki, így Jurij Hmelnickij 1663-ban lemondott, a kozákság körében két hetmant választottak. Közben az orosz kormány egyre szorosabbra húzta a függőség szálait, szűkítette az ukrán autonómiát. Világossá vált, hogy Moszkva nem a függetlenségi vágyakat akarta kielégíteni, hanem bekebelezni Ukrajnát. Az orosz fennhatóság alatt élő kozákok hetmanja, Bruhoveckij és a lengyel–kozákok hetmanja, Dorosenko a törököknél akart szövetségest keresni, az oroszok és a lengyelek ellen. Bruhoveckij 1668-ban az összes kozák hetmanjává választotta magát. Ezt tette Dorosenko is, aki elismerte a szultán fennhatóságát. Ez robbantotta ki az újabb háborút, ami 1672-ben Podolia elvesztését és a Dnyeszter jobb parti kozákok török uralom alá vetését jelentette. A lengyel–török háború alkalmat adott Oroszországnak a beavatkozásra, 1674-ben megkezdték a jobb parti kozákok alávetését. Ukrajna teljes autonómiáját ígérték, Dorosenko Csigirinben kapitulált, mire a szultán a Konstaninápolyban raboskodó Jurij Hmelnickijt tette meg a kozákok hetmanjává. Hatalmas seregek támadták a jobb parti területeket, amely a háború hét esztendeje alatt teljesen elpusztult és elnéptelenedett. A háborút lezáró bahcsiszeráji békében (1681) a régi határokat szentesítették. Az elnéptelenedett területek hamarosan benépesültek, csak a városokban állomásozó orosz seregek számát és létszámát növelték meg.

Ebben az időszakban fejlődött az ukrán nemzeti kultúra, iskolákat alapítottak, virágzott a könyvkiadás és a könyvtárak. Az unió ösztönzőleg hatott a művészetekre, a barokk építészetre, amit templomok, székesegyházak, kolostorok és paloták építése jelez.

(Ukrajna a 18. században) A 17. század végén a különböző megegyezések és békekötések nem oldották meg az ukrán és a kozák nép ellentéteit. A mintegy 200 ezer km² területű országban főleg ukránok éltek, egyre nagyobb reguláris orosz hadsereg tartotta féken az ellentéteket, miközben az orosz kormány a kozákság „megnyerésén” munkálkodott, hogy a cári hadsereg elitjét adják. Nem volt külön helyzet a lengyel királyság

területén sem, 1704-ben Szomjon és Palej vezetésével kozák felkelés robbant ki, tiltakoztak az ellen, hogy a lengyel országgyűlés 1699-ben feloszlatta a regisztrált kozák sereget, megszüntette a kozák katonák adómentességét. A felkelők az ellen is tiltakoztak, hogy a kozákok továbbra is katonáskodtak regisztrálás nélkül, egységeik élére lengyel tiszteket állítottak. A felkeléshez csatlakoztak a „túlparti” kozákok is, ezzel lehetőség nyílt Hmelnickij elképzeléseinek megvalósítására. A narvai békében I. (Nagy) Péter cár kötelezte magát, hogy a fegyvernyugvás után személyesen részt vesz a feszültségek megoldásában, mintegy 200 ezer rubelt adott erre a feladatra. A lengyel elkötelezettségű kozákok lázadása hatott az orosz oldalon élő kozákokra és ukránokra is. Mazeppa hetman szövetkezett XIII. Károly svéd királlyal, támogatták a svédek ukrainai katonai kalandját. A svédek ukrán területekről támadták Oroszországot, Mazeppa meg akarta szüntetni a kozák–orosz együttműködést, ezért vállalta el a svédek kockázatos terveit. Nagy Péter cár seregével Poltava alatt szétverte a svéd–kozák sereget. Ez volt az utolsó kozák–ukrán függetlenségi kísérlet. A vereség után a kozák vezetők ismét behódoltak Moszkvának, a kozák falvak adómentességének cári megítélése után a kozákság valóban az orosz hadseregek elitjé adta.

Formálisan az ukrán autonómia, a Kozák Köztársaság 1764-ig állt fenn, amikor Rozumenszkij hetmant II. Katalin cárnő tisztségéből lemondatta, Ukrajna ügyeit az ún. Kisorosz Kollégium irányította, amelynek feje mindig a cári család egyik tagja volt, aki jogosult volt viselni az „ukrán hetman” címét. 1770-ben feloszlatták a zaporogi országgyűlést, az ország rész teljes irányítását Moszkva vette a kezébe. Ukrajna területén kormányzóságokat állítottak fel, teljes egészében beépült az orosz közigazgatási rendszerbe.

Lengyelország háromszori felosztása után a lengyel korona alá tartozó nyugat-ukrán területek Ausztriához kerültek, a többi Oroszországhoz. Itt volt korábban a halicsi fejedelemség, a legsűrűbben lakott vidék. Ebből alakították ki Galíciát, az osztrák koronartományt. (Hivatalos megnevezése Galícia és Lodomeria királysága volt, hiszen magyar történelmi jogcímen csatolták a birodalomhoz.) Ez 83 ezer km²-t tett ki, 2,6 millió – zömében ukrán vagy rutén – lakossal. Oroszország 92 ezer km² területtel gazdagodott, többségében ukrán és beloruszok által lakott vidékhez jutva. A lakosság száma 1,3 millió volt. A maradék – mintegy 250 ezer km² 2 millió lakossal – ukrán lakta területet, a „Jobb parti Ukrajnát” Oroszország 1793-ban annektálta, valójában a cár uralma alá került az ukránok 70%-a, a többi a Habsburg Monarchia keretei között élt. A cári uralom alá került ukránok egyesítése vezette Moszkvát arra, hogy 1783-ban és 1796-ban Ukrajnában is érvényt szereztek az orosz felfogású jobbágy intézménynek, eltöröltek mindazon jogokat, ami nem tette azonosná az itt élő ukrán parasztságot az orosz muzsikokkal. Kiváltságot csak a katonáskodó kozák falvak élvezhettek, de ezek kettéválasztották a kozák és az ukrán nemzeti törekvéseket.

(Ukrajna a 19. században) A 18. század végi, a napóleoni háborúkat lezáró bécsi kongresszus (1815) döntései jelentős ukránok lakta területeket egyesített a cári jogar alatt, viszont e felszámolt ukrán autonómiát nem tudta helyettesíteni a Kisorosz Tanács. Igaz, jelentős ukránok lakta területek kerültek Ausztriához, de a galíciai ukránok semmivel sem kerültek jobb körülmények közé mint oroszországi testvéreik. Az orosz uralom kemény russzifikálásba kezdett, amihez hasonlót nem lehetett tapasztalni Galíciában. Itt a lengyel–ukrán ellentétek tették feszültté a helyzetet, amit az osztrák kormány igyekezett a maga hasznára fordítani. Míg Galíciában Lwów (Lemberg) lett az ukrán szellemi élet központja – ahol a nagy számú lengyel nemesség is élt –, addig orosz területen Kijev és más központokkal a görögkatolikus egyház, valamint az ortodox papság volt az ukrán

nemzeti kultúra ápolója. Az ukrán parasztság kettős elnyomásban részesült: egyfelől a lengyel nemesség, másfelől az orosz hatóságok felől. A kozákság körében is figyelemre méltó folyamatok játszódtak le: a cári hadseregben – békeidőben – 90 ezer kozák szolgált, igaz, ennek 30%-át tették ki az ukrainai kozákok. Háború idején ez a létszám felemelkedett akár 200 ezer főre, például a napóleoni háborúk végén 90 ezer kozák lovas volt francia földön. Ez a hadművellet nagyon meggazdagította a kozák katonai vezetőket, jutalmul a cártól megkapták mindazon kiváltságokat, amiért vállalták a katonai szolgálatot. A kozák tisztikar a cári hadsereg krémjét jelentette, ténylegesen beépült az orosz elitbe. A Szent Szövetség egyik tartópillére a biztos kozák haderő lett. A kozák lovasság mindig ott volt, ahol felkelésre vagy szabadságküzdelemre került sor (az 1830/31. évi lengyel felkelés, az 1848/49-es magyar szabadságharc). Ugyanezt a szerepet vállalták az Orosz Birodalmon belül is. Bár ez a szolgálat távol tartotta őket az ukrán nemzeti mozgalmaktól, valójában ukrán nyelven beszélő kozákok voltak. Az ukrán függetlenség gondolatát az ukrán értelmiség képviselte, csak részben támaszkodtak a kozák katonákra. A dekabristák között is szép számban voltak ukránok, rendelkeztek ukrán tagozattal, ukrán katonai lázadás volt a cserniogovi ezred dekabrista lázadása. Kimondottan ukrán nemzeti gondolatot táplált a kijevi Cirill-Metód Társaság.

Az ukrán nép a 19. században két, sokban eltérő államban élt: a legtöbben Oroszországban, és jóval kisebb létszámban Galíciában. Ez utóbbi területen 1817-ben 3,5 millió, 1845-ben 4,7 millió volt az ukránság létszáma. Annak ellenére, hogy itt sokkal jobb életszínvonal és körülmények voltak, az osztrák császárság koronatarományai közül mégis ez volt a legelmaradottabb. Olcsó energia- és munkaerőpiaca volt a Monarchiának. A jobbágyság szabad mozgással rendelkezett, amiért robotolni kellett. A galíciai parasztság elégedetlenségéből fakadó mozgalmak mindig napirenden voltak, innen indult el az 1830/31. évi koleralázadás.

Rendkívül összetett volt az Orosz Birodalom elleni 1831. évi lengyel felkeléssel kapcsolatos galíciai helyzet. A lengyel nemesség elégedett volt helyzetével, hiszen az osztrák kormány minden kedvezményt biztosított nekik, bár a tartományi kormányzást nem bízták rájuk, részt vehettek az ügyek intézésében. Az osztrák kormányzat nem ellenezte a segítő akciók szervezését, százával indultak útnak a felkelők fizikai megsegítésére. A felkelés leverése után a felkelők ezrei érkeztek és kaptak menedéket Galíciában. Erre Európa közvéleménye felfigyelt, az egész „ügyet” az ukránok közömbösen figyelték. Az 1846. évi galíciai (pontosabban krakkói) felkelés után megalakult lengyel kormány kimondta a kárpótlás nélküli jobbágyfelszabadítást, csupán a zselléreknek ígértek földet. Ezzel egyidőben Galícia több helységében szerveződött jobbágyfelszabadítási mozgalom, nemcsak a kilátástalan politikai helyzet, hanem a sorozatos természeti csapások is fokozták a falusiak mozgolódását. Bécs parasztfelkeléstől tartott, „rémhírekkel” akarta semlegesíteni az ügyet: azt terjesztették, hogy a lengyel nemesek a parasztság további elnyomására készül. Ennek a hírek az ukrán falvakban „erős ukránellenes” élt adtak, akik „kaszával-kapával” szétverték a gyülekező lengyel nemesi csapatokat. Többezres ukrán-jobbági had indult Krakkó ellen, együttműködve az osztrák csapatokkal. A felkelés kilenc napig tartott, de a felkelésben résztvevőknek nem volt tudomásuk a krakkói kormány jobbágyfelszabadításáról. A vezetés nélkül maradt felkelő csapatok fosztogatni kezdték a nemesi házakat, birtokokat. Ebben több száz ukrán is részt vett, akiket a bíróság súlyosan megbüntetett.

Lembergben ellentétes dolog született: az ukránok megalakították az Orosz Főtanácsot, amely kérte Bécsset a lengyelek elleni kemény fellépés megtételére. Stadion gróf, Bécs képviselője felkarolta az ukránokat, bízva abban, hogy ezzel a

lengyeleket sújthatja. A lengyelek Nemzeti Tanácsa erőfeszítéseket tett a lengyel–ukrán ellentétek orvoslására, de ellenük az osztrák kormány mindig talált erős ellensúlyokat. Az 1848. júniusi választásokon a birodalmi országgyűlésbe 14 ukrán paraszt képviselő került be, amit a galíciai lengyel nemesek elleneztek. Galiciában a hadsereg helyreállította a rendet, bár semmi lényeges változás nem történt. A jobbágyfelszabadítás viszont elindítója lett a kapitalizmus és gazdálkodási forma gyors ütemű kifejlődésének.

Oroszországban szintén nem történt fordulat: az orosz kormány megrázkódtatás nélkül vészelte át a forradalmak korszakát, haderejét más forradalmak leverésére használhatta fel. Az már 1849 őszén világossá vált, hogy ez az állapot nem tartható sokáig. Az 1850-es években egyre több földesúr adóztatta saját jobbágyait, bérmunkásnak tekintette a parasztokat, a befolyt pénzből modern gazdasággá alakította majorságát. Az ukrán területeken is megindult a gyáripar, ahol kezdenek kialakulni az ipari területek. A gyáripar megjelenésével megszűnik a kézipar, a felszabadult munkaerő a gyárakban helyezkedik el, a segédmunkásokat a földjeiről elmenekült ukrán parasztok adják. Ez alól kivétel a bányászat. A krími háború elvesztése után a cár elhatározta a jobbágy kérdés rendezését: 1861-ben felszabadították az orosz jobbágytérítést, a művelésük alatt álló földet is megkapták. Ezért vagy kárpótlást fizettek, vagy munkával kellett kiváltaniuk. Az eljárás igen vonatottan folyt, főleg az értékes ukrán mezőgazdasági területeken, a törvény értelmében adható földek nem voltak képesek eltartani egy parasztcsaládot. Lassú lett a kárpótlás pénzüsszegének megállapítása. Az ukrán földbirtokosok nem akarták a törvényben előírt földterületeket átengedni, illetve a legrosszabb földekért is nagy összegeket kértek. Az ilyen úton földhöz jutott volt jobbágyok igyekeztek birtokuktól megszabadulni, pénzért – nem nagy összegért – birtokukat átengedték, ismét lengyel neméseknek.

Az Orosz Birodalomhoz kerülő – az egykori lengyel királyságban élő – ukránok lengyelgyűlölete az 1860-as években sem csitult, jellemző erre az 1863. évi lengyel felkelés, amikor az ukrán parasztság az orosz csapatokat segítette, ellenségesen viselkedett a felkelőkkel szemben. Csak az ukrán értelmiség értette meg a lengyel felkelés értelmét. A 19. század második felében a galíciai ukránok helyzete tovább romlott. A mezőgazdasági területek $\frac{2}{3}$ -a kisbirtok volt, ezek száma csökkent. A nagybirtokosokat elsősorban az amerikai gabona megjelenése sújtotta, a kisbirtokok vonatkozásában pedig csak magas kamattal lehetett kölcsönt kapni, így megindult az elvándorlás, hiszen a fejletlen ipar nem vett fel munkaerőt. Aratás idején az ukrán parasztok tízezerrel mentek el bérmunkára. Egész Európát elárasztották a fillérekért dolgozó ukrán parasztok. A hatóságok ugyan tiltották a bérmunkára történő elvándorlást, megakadályozni nem lehetett. A tengerentúlra elvándorolt parasztok többsége lengyel volt, így alapozódott meg az Egyesült Államok 10 milliós lengyelsége. Ez az elvándorlás a századfordulón csökkent, elsősorban az olajkutak megjelenésével, a kőolaj-kitermelés kialakulásával.

Galícia ugyan tartományi szinten demokratikus állam volt, a parlament elsősorban a lengyelség privilégiuma lett. Az iskolapolitika is lengyel érdekeket szolgált, itt az ukránok ellengyelesítése lett a cél. Az ukrán értelmiség elsősorban az osztrákokra akart támaszkodni. Az ukrán polgári pártok mellett megjelentek a parasztság pártjai is, mindkét oldalnak az egységes Ukrajna lett zászlajára tűzve. 50 lengyelre jutott egy képviselő, míg ez az ukránok esetében több száz lett. Az ukránoknak mindössze négy gimnáziumot engedélyeztek, míg a lembergi lengyel egyetemből sem válhatott le egy ukrán egyetem. Hosszas tárgyalások után csak néhány ukrán nyelvű tanszéket engedélyeztek. Oroszországból is menekültek az ukrán értelmiségiek, akik befogadását az osztrák hatóságok támogatták.

Az orosz hatóságok nem tudták megtörni az ukrán nemzeti törekvéseket, amelynek központja a kijevi orosz egyetem volt. A nemzeti vezetőkre börtön vagy száműzetés várt. Megalakult az Ukrán Nemzeti Párt, amely az 1906-os választások után 45 képviselőt tudott az orosz parlamentbe küldeni. Az új választási törvény nagyban ukránellenes volt, Sztolipin kormánya pedig a sűrűn lakott ukrán területekről egymillió ukrán parasztot telepített Szibériába. Ezt a kitelepítési „módszert” gyakran alkalmazták, a századforduló éveiben ötmillió ukránt küldtek el hazájukból.

A 19. században formálódott ki az ukrán irodalom és nyelv, amelynek első jelentős művelője Ivan Kotljarevszkij (1786–1833), a korszak legjelentősebb írója és tudósa Tarasz Sevcsenko (1814–1866) volt. A formálódó ukrán tudományos életet az orosz kormány üldözte, volt olyan időszak, hogy az összes ukrán nyelvű lapot és a könyvkiadást betiltotta, a szerzőket börtönnel és száműzetéssel fenyegették. Az ukrán tudományos élet szervezője a Sevcsenko Tudományos Társaság volt, amelynek kiadásában jelentek meg az irodalmi és tudományos munkák sorozatai. A magyar nyomdák is adtak ki ukrán munkákat.

(Ukránok a Kárpátalján) A Kárpátok északkeleti hegyei között éltek szláv népek, a 15. századtól rutének, ruszinok. Számbeli gyarapodásukra jellemző, hogy a 16. században lettek számottevők. A 15. századtól Ugocsa megyén keresztül kezdtek beszivárogni a pásztorkodással és földműveléssel foglalkozó szlávok. Nehezen tudtak beilleszkedni a szervezett falusi életbe, de Máramarosba már szervezeten érkeztek. Létszámuk a 17. században megnövekedett, elsősorban a lengyel földesurak elől menekülő jobbágyok voltak. Őket főleg a Rákóczi-birtokon találjuk, vallásuk ortodox volt. A 17. század elején már hét északi megyében éltek ruszinok, ekkor létszámuk meghaladta a 300 ezer főt. Ekkor már állatkereskedelemmel is foglalkoztak, a rutének már felvették az unitos vallást is. 1724-ben már 39 faluban csak ruszinok éltek. A pásztorkodásból élő nép körében később éledezett a nemzeti öntudat, fiatal papjaik ösztönzésére megindult az asszimilálódás is. Az első ruszin főpaprak Mátyás király adott püspöki stallumot. Nem sokkal később a görögkatolikus papságot is megillették a római katolikus papság jogai és kiváltságai, míg az ortodox papok (a batykók) paraszti színvonalon éltek. Az unitosok Ungváron püspökséget alapítottak, miután következett a Hajdúdorogi püspökség és szeminárium. Megindult a magyarosodás, 1798-ban Bacsinszky püspök arról panaszkodott, hogy papsága nem tud ruszinul, a falvak beszédéből egy szót sem ért. Az ortodox papság többször nyilatkozta, hogy a kárpátaljai ukránok már a honfoglalás előtt itt éltek, ezzel a rutén hercegség mítoszát teremtették meg. Szomorú dolog, hogy a rutén falvak lakosságának 20%-a kivándorolt Amerikába.

(Ukrán kérdés az első világháború éveiben) Az első világháború keleti frontja elsősorban ukrán területeken volt, véres csaták és álló frontok alakultak ki. A kozák ezredek a háború legkülönbözőbb helyein harcoltak, míg az ukránokból álló ezredek is kemény csatákban vereztek. Az Orosz Birodalom belső válsága Ukrajnában is jelen volt, a demokratikus pártok és körök, így a Proszvita szervezet is az átalakulás kérdésével foglalkozott. 1917 februárjában, Kijevben meghirdették a függetlenség programját. A száműzöttek hazatérését, a börtönökből a politikai foglyok szabadon engedését követelték. Mozgásba jött a galíciai ukrán mozgalom, mely az ukránok lakta területek egyesítését követelte. 1917. április 3-án Kijevben megalakult az Ukrán Nemzeti Tanács, a Rada, amelynek elnöke Hrusevszki lett. Ukrajna függetlenségét Oroszország keretei között kívánták megvalósítani, de ott voltak a függetlenséget önálló államban megvalósítani akarók is. 1917. október 27-én megalakult a Forradalmi Katonai Bizottság, amely a Rada megdöntésére tört. Az internacionalizmus

névben Szovjet Köztársaság kikiáltását tervezte, ezért támogatást kapott az orosz bolsevikoktól. A Rada letartóztatta a Forradalmi Bizottság vezetőit, ezért 1917. október végén kitört a forradalom, amelyet a román frontról idevezényelt Scserbakov tábornok csapatai levertek. A Rada ugyanis nem ismerte el a bolsevik kormányt, megalakította a Scserbakov és Kalegjin kozák atamán vezette ukrán véderőt. A helyzet egyre válságosabb lett, 1917. december 11-én kikiáltották Harkovban a Szocialista Köztársaságot, amit Pétervár katonailag is támogatótt. Ukrajnát ekkor a Rada és a német–osztrák hadseregek tartották ellenőrzésük alatt. A Rada 1917. december 17-én Kijevben kikiáltotta az Ukrán Köztársaságot, amit Pétervár elismert, de a harkovi szocialista köztársaságot is támogatta. A kijevi ukrán kormányban mindenki szerepelt, aki később az ukrán függetlenségi harcokban szerepet vállalt. Az ukrán állami berendezkedés követte a hagyományokat és a modern polgári formákat. Az állam élén a hetman állt, ami megfelelt a köztársasági tisztségnek, de ennél szélesebb főparancsnoka volt a hadseregnek. A hetmant az országgyűlés választotta, a kormányt a hetman nevezte ki, amit a hetman bármikor, indoklás nélkül felmenthetett. Az első hetman Skoropadszkij tábornok lett, aki addig a kozák hadsereg főparancsnoka volt. A kormányfő Volodimir Vinnicsenko (1880–1926) lett, hadügyminisztere Simon Petljura (1877–1936) tábornok, aki később átvette Skoropadszkij tábornoktól az államfői hatalmat. A helyzet még nem rendeződött, amikor a bolsevikok 1918 januárjában forradalmat robbantottak ki, nem sokkal később az Ukrán Szocialista Köztársaság csapatai bekerítették és elfoglalták Kijevet, a polgári kormány Volnyinba menekült, de továbbra is Ukrajna területének felét birtokolta. Az 1918. januári Breszt-Litovszkban kezdődött béketárgyalásokra a központi hatalmak a polgári kormány képviselőit hívták meg. Ezen nem változtattak akkor sem, amikor a bolsevik kormány tiltakozott ellene. A békekötést 1918. január 27-én írták alá az Ukrán Köztársasággal, ami ellen Pétervár tiltakozott, ekkor már Ukrajna jelentős részét a szovjet hadsereg ellenőrizte. Azon a napon, amikor a központi hatalmak békét kötöttek az Ukrán Köztársasággal, a bolsevik kormány ezt tette az Ukrán Szocialista Köztársasággal. Tragikus fordulat 1918 nyarán történt, amikor a központi hatalmak jelentős katonai erőt vontak ki a keleti frontokról, jókora területeket adtak fel. Ezekben a területeken a polgári erők gyengék voltak, öldöklő harcok robbantak ki a polgári ukránok és a szovjet-ukránok között. Petljura jó kapcsolatokat épített ki Franciaországgal, ennek volt köszönhető, hogy Franciaország védnöksége alá helyezte Ukrajnát, jelentős katonai segítséget ígért Kijevnek. Ez annál fontosabb volt, mivel a szovjet katonai erők elfoglalták Harkovot és Kijevet, már Ukrajna 80%-a felett uralkodtak. Az antant csapatok segítségével előbb Gyenyikin, majd Vrangel ukrán tábornokok 1919/1920-ban megkísérelték felmorzsolni a szovjet hadsereget. Mindkét hadművelet Ukrajna területén folyt, ennek egyik mellékfrontját jelentette a lengyel–szovjet háború. Kirobbanásának igazi oka a lengyel állam keleti határvonalának kijelölése volt. Igaz, Lengyelország és az Ukrán Köztársaság sem állt jó viszonyban, hiszen Petljura csapaival benyomult Galiciába, elfoglalta Lemberget, amire a lengyelek kiszorították az ukrán erőket, s mélyen benyomultak Ukrajna területére. A lengyelek kinyilatkoztatták, hogy Ukrajnának, hasonlóan a balti államokhoz és Belorussziához, független államnak kell lennie. 1920. április 25-én a lengyel kormány megegyezett Petljura tábornokkal és lengyel csapatok segítségével felszabadította Kijevet, a szovjet hadsereget jelentős ukrán területekről szorította ki.

A szovjethatalom 1920-ban megszilárdult Ukrajnában, az Ukrán Szocialista Köztársaság besorolódott Szovjet-Oroszország rendszerébe. A harcok során felörlődtek az ukrán nemzeti erők, közöttük a kozákság is, akik a polgárháborúban hol egyik, hol a másik oldalon harcoltak, vérüket áldozták a polgárháború poklában. A vereség után jelentős kozák katonai erő kényszerült Nyugatra, többek között Jugoszláviába,

ahol megszervezték a rendőrséget és a határőrséget. Legtöbben az Egyesült Államokba kerültek, erősítették az ukrán kolóniákat. Otthon a szovjethatalom széttelepítéssel törte meg őket, hasonlóan bántak az összefüggő ukrán zónákkal. A görögkatolikus egyházat beolvasztották a pravoszlávba. Ezt csak alig ellensúlyozta a nagyobb városokban alapított ukrán egyetemek sora, ahol az oktatás nyelve az ukrán lett.

(A két világháború közötti évtizedek) Az első világháború után – különböző békeszerződések következményében – a szovjethatalom unalma alá került Nyugat-Ukrajna, Kárpátalja pedig a csehszlovák állam részét képezte. Az intervenció háború után a hivatalos adatok szerint Ukrajna területe 447 610 km² volt, lakossága 26 millió, amelyből 19,3 millió volt az ukrán. Ukránok éltek még Belorussziában, Oroszországban, közel annyian mint Ukrajnában. A világháború és a polgárháború következtében mintegy 5 millió ukrán került Európába és más kontinensre. Az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság szoros együttműködésben működött négy szovjet köztársasággal. A szövetségesek között nem létezett határ, a „laza és önkéntes szövetség” sokkal keményebb volt, mintha lettek volna határvonalak. Ebből a „szövetségből” alakult meg 1922-ben a Szovjetunió. Ukrajna fővárosa Harkov lett, Kijev ezt a feladatot csak 1932-ben kapta vissza. Kijevet – mint a polgárháború fészket –, nem tisztelték meg ezzel a ranggal. Az ukrán közigazgatás 12 kerületre oszlott. A hivatalos oktatási nyelv – az orosz mellett – az ukrán lett. A tanácsrendszer legfelsőbb szerve a Legfelsőbb Tanács és a Népbiztosok Tanácsa lett, az egyik a parlament, a másik a kormány volt. Ennek megfelelően sem külügy, sem hadügy, sem kereskedelem, sem pénzügy nem volt, mert ezeket az ügyeket Moszkvában a szövetséges minisztériumok intézték. A moszkvai Szovjet Legfelsőbb Tanácsban 68 ukrainai képviselő vett részt. A szovjet rendszerben Ukrajna látszat függetlenséggel rendelkezhetett, a hivatalos életben Ukrajnát annyi csapás érte, mint azelőtt. A görögkatolikus egyházat bekényszerítették a pravoszláv ortodox egyházba, s mindent üldöztek, ami nem fért bele az állam „internacionalista szellemébe”. A párt belső harcainak sok ukrán esett áldozatául.

Különös üldöztetésben részesítették a polgárháborúban résztvevő katonákat, drasztikus módszerekkel telepítették ki otthonaikból. Az agráriumban az 1920-as években látványos termelési visszaesések voltak tapasztalhatók, a gabonatermelés a felére, a zöldségé egyharmadára esett vissza. Majdnem megszűnt a szénbányászat, a kohászat és a vasipar, mindössze tizedét adták az 1914. évi mutatóknak. Az 1928-tól induló ötéves tervek iparfejlesztése majdnem teljes egészében Ukrajnában zajlott le, itt épültek a vízi erőművek, fejlődött a kohászat és a vasipar. Felépült a harkovi traktorgyár, az 1930-as években a moszkvai szovjetvezetés szívesen mutogatta az ukrainai mezőgazdaságot. Közben 1932–1933-ban legalább hárommillió ukrán halt meg vidéken az élelmiszerhiány miatt. Az ipari termelés megtízszereződött. Már ekkor megkezdték a kőolaj és földgáz kitermelését, amely igazán csak az 1960-as években tetőzött. Ukrajna területéből kiszakították a moldvai autonóm köztársaságot. Az ország lakossága 32 millió volt, amelynek érdekessége, hogy nőtt az oroszok létszáma, csökkent az ukrán lakosság száma. Eltűntek a németek, akik az Orosz SZSZK területén szervezett Volgamenti Német Autonóm Területen tűntek fel. Mindez kényszertelepítéssel történt. A soknemzetiségű ukrán államban az orosz lett az összekötő nyelv, a városok teljesen eloroszosodtak.

(A második világháború éve) A második világháborút megelőző évek forrataga erősen érintették az ukránok lakta vidékeket. 1938-ban a müncheni egyezményvel megszűnt Csehszlovákia, Kárpátalja megint Magyarországhoz került. 1939. szeptember

17-én – német szövetséggel – a Szovjetunió megtámadta Kelet-Lengyelországot, ahol a lengyel hadvezetés ki akarta építeni a német hadsereget feltartóztató katonai vonalat. Ez a terület volt Nyugat-Ukrajna, amelyet 1921-ben a rigai békében megkapott a lengyel állam. A terület – népszavazással – csatlakozott Ukrajnához. Az egyesült területen bevezették a szovjet közigazgatást, utat engedtek a nacionalista ukrán nemzeti csapatoknak. Ezzel a szovjet hadvezetés a lengyel erők megtörését akarta elérni. 1941. június 22-e után a német hadsereg majdnem Kijevig elfoglalta és megszállta Ukrajnát, elpusztult a mezőgazdaság, az ipartelepek, a szétszóródott szovjet katonai egységekből kibontakozott a partizánháború. A németek megjelenésével ismét fellángoltak az ukrán nacionalista mozgalmak, bár a németek nem támogatták, megalakult az Ukrán Rada, amellyel Berlin nem akart tárgyalni. A németek kerülték a „látszat”-állam vagy az autonómia gondolatát. Az ukrán területeket az Alfred Rosenberg vezette Keleti Területeket felügyelő Minisztérium gondnoksága alá helyezték, az átszervezésnél létrehozták a Reichskommissariat Ukraine (Birodalmi Kommisszariátus) szervezeti kerületet, Nyugat-Ukrajnát a lengyel főkormányzat alá helyezték, Dél-Ukrajnát Romániához csatolták. A falvakban bevezették a lakosság által megválasztott sztaroszta-rendszert, ami rendfenntartási feladatok végrehajtásával foglalkozott. A mezőgazdaságot és az ipart német hadigazdálkodássá nyilvánítottak. Feloszlatták a kolhozokat, német gazdák építettek ki birtokokat. Az ukrán lakossággal kegyetlenül bánó németek nem akartak hallani helyi öngazgatásról sem. Berlin Ukrajnában egy német mintaállamot akart kialakítani, ahol csak korlátozott számban élhettek szlávok.

Az Ukrajnában működő partizánok többsége ukrán volt, amiért a német katonai hatóságok a helyi ukrán (és zsidó) lakosságot okolták. A sztálingrádi, a kurszki, a voronyezsi győelmek lehetőséget adtak arra, hogy a szovjet hadsereg felszabadítsa Ukrajnát. 1943 nyarán felszabadult Harkov, a szovjet csapatok visszafoglalták a Donyec-medencét. 1943. november 6-án bevonultak Kijevbe. A szovjet hadvezetés életre hívta az 1., 2., 3. és 4. ukrán frontot amely segítette a németek hátában működő partizán csapatokat.

A hadiszerencse fordultával a németek nem adták fel az Ukrajnában általuk bevezetett igazgatási formákat, nem fogadták el az ukrán nemzeti bizottságok támogatását, de engedélyezték a német fogságba esett Vlaszov tábornok „Oroszország felszabadításáért” hadseregét, amelynek legénységi és tisztii állománya német fogságba esett orosz katonákból került ki. Ez a hadsereg német alárendeltségben működött, elsősorban partizánok ellen vetették be. Viszont Vlaszov hadserege nem egyesített minden németbarát erőt, hiszen a különböző ukrán szervezetek nemzeti csapatokat szerveztek, kozák századokat és zászlóaljkat. Ezeket igen laza szálak fűzték Vlaszov hadseregéhez, de ezeket is főleg partizánok ellen vetették be. Egy újabb polgárháborús veszély fenyegetett: az ukrán nemzeti erők nemcsak a szovjetek, hanem egymás ellen is harcoltak. Ezek az ukrán erők a németekkel együtt vonultak vissza a szovjet csapatok előretörése idején. Semmi körülmények között nem akartak fogságba esni, mivel a szovjethatóságok „fegyveres banditaként” kezelték őket. Végül Vlaszov seregét kiadták a Szovjetunióknak, Vlaszovot kivégezték.

Amikor 1943-ban a szovjet hadvezetés kialakította az ukrán katonai frontokat, Ukrajnát a németek ellen harcoló hadviselő félnek ismerték el – hasonlóan Belorussziához –, s ennek értelmében Sztálin 1943-ban Jaltában Ukrajnát is ajánlotta a szervezés alatt álló ENSZ alakuló ülésére. 1945. április 25-én Ukrajna képviselője részt vett az ENSZ alakuló ülésén és 1947-ben a Párizs környéki békeszerződéseknél is. Ám ez csak látszatdiplomácia volt, mert az ukrán és belorusz külügyminiszterek mindig hűen követték a moszkvai irányvonalat.

Ukrajna 1944 októberében végleg felszabadult a német megszállás alól, visszatért a szovjet rendszer. A nagyvárosok (Kijev és Harkov) szinte teljesen romba dőltek, 28 ezer falu is elpusztult. Eszközök hiányában nem indulhatott el a mezőgazdaság, rendezni kellett a tulajdonviszonyokat, újjáalakítani a kolhozokat. Sok ukránok lakta területet egyesítettek Ukrajnával, így ide került Kárpátalja ruszin-rutén lakta vidékei is. A helyreállításra vezényelték a hadifoglyokat és a megszállt területekről a polgári lakosságot. A Kárpát-medencéből, Kárpátaljáról összesen 130 ezer személyt hurcoltak el málenkij robotra. A büntetés hosszát adminisztratív jellegű törvényes „eljárással” intézték.

(A független Ukrajna) A háború után Lengyelország délkeleti, ukránok lakta részével és Kárpátaljával kibővült Ukrán SZSZK a Szovjetunió tagállama volt 1991-ig. 1954-ben az Oroszországi SZFSZK-től hozzá csatolták a Krím-félszigetet. 1986-ban a Pripjaty folyó mellett fekvő Csernobilban bekövetkezett a történelem legnagyobb atomkatasztrófája. Ennek következményeképp a Kijevtől északra található vidékek, Fehéroroszország déli területei, valamint az oroszországi Brjanszk környéke sugárszennyezetté vált. A szovjet szövetség recsegett-ropogott. 1991. december 21-én Ukrajna részvételével megalakult a Független Államok Közössége, mely egyfajta laza konföderációban a Szovjetunió szétbomlása utáni békés átmenetet volt hivatva szolgálni. De ez már csak formális volt: Ukrajna 1991. augusztus 24-én kikiáltotta függetlenségét, amelyet egy december 1-jén megtartott választáson az ukránok többsége támogatott. Még ugyanebben az évben kisebb konfliktus alakult ki Ukrajna és Oroszország között a Krím hovatarozásáról. Magyarország az elsők között ismerte el az önálló Ukrajnát.

Ukrajna vezetése a 90-es évektől a nyugatra nyitás és az oroszbarát politika közt lavírozott. 2004-ben Leonyid Kucsma elnöklése után az elnökválasztásokon két jelölt mérkőzött meg, Viktor Janukovics, aki mind Kucsma, mind Oroszország támogatását maga mögött tudhatta, illetve Viktor Jusczenko, aki a nyugatra nyitás politikáját tartotta szem előtt. A választás győztesének Janukovicsot hozták ki, de az ún. narancsos forradalmat követően a nyugati orientáltságú Jusczenko vált Ukrajna elnökévé. Az ellentétek és gyors vezetőváltások ezután sem nyugodtak. 2010-ben Janukovics alakíthatott kormányt, a korábbi kormányfőt, Julia Timosenkót letartóztatták, 2013-ban azonban megmozdulások kezdődtek Kijev főterén, a Majdanon, aminek végső következményeként Janukovics Oroszországba távozott. 2014. február végén az orosz hadsereg megindította a Krím-félsziget megszállását, márciusban bejelentették a Krím egyesülését Oroszországgal. A donyecki és a luhanszki kelet-ukrajnai területeket oroszbarát szeparatista erők tartják ellenőrzésük alatt. Ukrajna és Magyarország kapcsolatát az utóbbi időkben rendkívül fagyos léggör jellemzi.

IRODALOM

- Arató Endre: Kelet-Európa története a 19. század első felében. Bp., 1971, Akadémiai Kiadó.
 Arató E. – Csatári D. – Dolmányos I. – Perényi J.: A Szovjetunió története. Bp., 1981, Tankönyvkiadó.
 Czeh M. – Olsanszki T.: Ukrán kisebbség Lengyelországban. Varsó, 1997.
 Gebei Sándor: A kozákság mint a lengyel határ védői. /Kőrösi Csoma Kiskönyvtár./ Pécs, 1994.
 Font Márta – Varga Beáta: Ukrajna története. Szeged, 2006, Bölcsész Konzorcium, JATEPress.
 Maha László: Ukrajna története. Tankönyvszerű szöveggyűjtemény Ukrajna magyar tannyelvű iskoláinak 7–11. osztálya számára. Beregszász, 1994.
 Perényi József: Lengyelország története. Bp., 1962, Gondolat.
 Szokolay Katalin: Lengyelország története. Bp., 2006, Balassi K.